

Иван Појић

ПРВИ ДАН НА ПОСЛУ

Биста погледа зид прекопута и младог руководиоца, чији је несташни седи прамен вијорио на ветру. Заставе су биле пободене и погледи младих радница завршавали су на њима. Неке птице, вране или свраке, биста није била сигурна, кружиле су над главама колектива библиотеке. Ветар и заставе, ветар и заставе, помисли биста пророчки. Можда је у ствари о томе мислила бронза у бисти, јер биста није говорила, а ни мислила, каже реализам у приповедању, нити се нешто тако дало претпоставити тог септембра 1975. године.

Уосећавање, уосећавање, постоји ли уопште тај термин... Гледао сам како се библиотекарке домунђавају испред мене. Мој плетени црни џемпер, кратак, са шљампавим рукавима, откривао је мој танани струк. Да ли су се због тога кикотале, у то време био сам још мршав, имао локне, мало сам личио на Морисона. Или им је био смешан мој блентави хипи стил у комбинацији са збуњеним, бледим лицем. Ко зна... Помислио сам на војску, на први дан војске. На глупоћу која ти се проласком кроз капију обеси о рамена и о времену које понекад стане и замрзне се, а понекад пролети... Једна књижничарка била је тршава и зеленоока. Друга буцмаста, меснатих прстију и кратке косе. Можда су причале о својим мужевима. Мени је изгледало као да то има неке везе са мном.

Директор, гмаз од тридесетак кила, с лицем даждевњака и танушним рукама прошараним модрозеленим, пулсирајућим венама, рече да нисам морао да тражим везу на конкурс. „Ти си кандидат који је имао најбоље референце.“ Цврц. Лагао је гмаз у старту. Конкурс је био намештен за члана ДСС-а и тај тип је већ славио у неком локалу свој нови посао. Онда је улетела јача веза. Мој отац некада је био познат лик у овој селендри и познавао много људи. Игром случаја, дружио се својевремено и са првим човеком града, играли су карте, пили, убијали време у једној градској видеотеци у деведесетим. Радио сам и ја кратко у тој видеотеци, ваљда по очевој препоруци. Они нису знали ништа о филмовима, осим онога што су покупили из вестерна, опуса Клинта Иствуда, Чарлса Бронсона и сличних опаких баја, а ја сам филмове гутао, гледао све и свашта и био права особа за тај посао. Још да је тада било оних који се у филмове разумеју... У сваком случају, отац је успео да искука посао за сина, а време је било такво да ту шансу нисмо смели да пропустимо. Кева је радила за сићу, отац остао без посла због санкција, сестра била у средњој школи, цвоњак нисмо имали у кући. Нисам имао намеру да се правим блесав.

„Како нисам“, рекох, „па никад се не бих запослио да нисам потегао везу.“ Љигавац се увијао као глиста, а његов кез био је укисељен.

„Да ли бих могао да радим овде, ту где је некад радила ова жена што је отишла у пензију?“

„Ержебет?“, рече Гмаз.

„Да.“

„Тешко. Знаш, она је била библиотекар-саветник, урадила је свашта у овој кући... Нисмо се слагали, додуше, али морам да јој признам стручност.“

Погледах монографије у тој просторији, дивне старе књиге препуне илустрација. Видех Каравађа, спазих Рембранта, *Књију о Микеланђелу...*

„А ко седи овде?“, упитих.

„Славица“, рече Гмаз. „Славица Миловановић. Она ће ти бити ментор.“

Први дан седео сам на позајмном одељењу, углавном, мада су ме водали по канцеларијама, где сам упознавао колеге. Славица Миловановић била је крупна жена са зеленим очима, дугом, црном косом, јарко нашминкана, у цветној сукњи и зеленој,

отвореној блузи. Носила је огрлицу. Нокти јој беху налакирани, а руке грубе. Рекла ми је да ћу учити обраду књига. Онда видех неког човека са коњским репом, како се ту мува, окреће, нешто тражи. Изгледао је као офуцани плејбој.

Славица рече: „Ово је Хатичић, магистар.“

Видех бисту Светозара Марковића. Ухватило се оно зелено срање на врх његове главе. Сама биста деловала је некако превише контемплативно, удаљено. Као да бронза није хтела да има ништа с нашим смртним страховима и егзистенцијалним бригама. Питао сам се да ли је корење ораха подигло темељ библиотеке и гледао раднике како исто тако излазе и замишљено гледају у празно, док увлаче дим дубоко у своја плића. А можда је моје сећање постало непоуздано, можда се тад још увек пушило у канцеларијама... Гледао сам птицу на бисти једно време, а нека деца су улазила у канцеларију и тражила описе познатих дела из школске лектире. „Интерпретације, Станисављевић“, рекла је Славица. Помислио сам да ће ускоро доћи време кад више нико неће долазити, кад ће библиотеке, као и остале установе културе, престати да постоје, јер за културу више неће постојати интерес. Постојаће једино кафане и кладионице. Људи ће одлазити само на вашаре. Гробља ће прекрити све. Можда ће се то десити за десет или двадесет година... Птица је прхнула и одлетела.

Нема лепих библиотекарки. Или, ако их има, брзо свену и постану бивше лепотице. Слична ствар је и са музејским радницама, осим ако нису секретарице. Много прочитаних књига, кажу, лоше делује на тен. Конзерваторски курсеви, стручни семинари и слично, то жену само може да докусури. Поред старина, човек сам остари. Погледајте архивске раднике. Зар они не делују као свежњеви пожутелих новина из далеке прошлости, шиштави, погурени и скврчени, зарозани и прашњави, мумије које се споро довлаче из подрумске тмине, носећи решења о пензијском стажу, мапе блага старих цивилизација или доказе да је историја света фалсификована... Хоћу ли ја једног дана бити сиви канцеларијски миш, ја, дивља Дионисова креација, рокенрол ултимат фајтер, битник и бунтовник...“

До краја дана упознао сам све раднике. Било је неколико млађих, једна огромна жена кратке риђе косе била је, мислим,

једина која је библиотекарство завршила. Неколико година млађа од мене, учинила ми се као потенцијални ортак са којим бих могао да повремено побегнем на пиво. Био је ту и један млади историчар, глават и кракат, помало изгубљен, са неким замишљеним изразом лица, који је говорио гласно а деловао простодушном. Понудио ме је кафом, а ја кафу баш и нисам пио, осим оне прве, јутарње. Прихватио сам и, док сам испијао кафу и упијао све те слике, боје и мирисе, покушао да замислим како ће ми живот изгледати у данима који долазе. Пре него што ће бити украдена монографија Каравађа, пре него што ће нам смањити коефицијенте за обрачун плата, пре него што ће ме по казни послати на периферију да „унапређујем културу“, пре него што ћу постати писац... Седео сам тамо и пио кафу, размишљајући о анђелима и другим невидљивим створовима похрањеним међу корицама хиљада и хиљада књига, које су у библиотеци стрпљиво чекале да неко дође, да их неко прочита. Беше то нешто налик на срећу, слично почетку, приближно оптимизму.

СЛОНОВИ КРАЉА ПОРА

Истањила се опна реалности, и не само што се истањила, него постала некако млитава, као офуцани ластич. Није ни чудо што слоновима из лекције о хеленизму сад пропадају кроз слоге и терају читаоце далеко од књиге; морају, хипнотисани, касније да зуре у танге ријелити звезда, тражећи смисао и забаву, јер једно без другог не иде ако живиш у временима претапокалиптичног крешенда, после којег долази мучно дуги еволуциони процес.

– Је л' крешендо кад се креше? – упита неки малишан који је пробио ту танку опну и нашао ми се на путу из никуда у нигде.

– Не. То је музички термин. Небитно.

Мали је просио и у његовој шаци већ су се налазиле неке згужване новчанице мале вредности. Помислио сам да би, с обзиром да чита мисли и не верује у реалне димензије времена и простора, могао више, али то сам исто мислио и за Адријана док је играо у Интеру, па се није десило. Дадох му невидљивих 500 динара и он задовољно отрча до браће, који су просили на свим осталим геостратешким тачкама наше убоге паланке. Онда се заједно винуше у небеса.

Док сам вадио колац из Грофа, паде ми напамет да су моји алхемијски процеси књижевног стварања постали *passee*. Много се ту свакаквих речи нагомилало (кљове, слонове, ваздух, топот, рика) и као да су угушиле једна другу. Више се ту није знао никакав ред, поредак и хијерархија написаног света били су озбиљно доведени у питање, а синтакса се претворила у помијарску кашу. Све је личило на душегупку пуну реченица, на суморни језички крематоријум. Требало је изместити акцију чула и искуство: материјализовати, рецимо, златну полуку ни из чега, или барем, као што је то некоћ радио Саи Баба, створити снагом мисли неко златно јаје, сферични облик, куглу, било шта. Те вештине нисам имао. Онда сам помислио како бих могао да изведем неку превару, као Коперфилд, превару која ће ми помоћи да се брзо и енормно обогатим. На крају крајева, био сам само човек, мали писац у транзицији, немоћан за већа чуда и мудрије промисли. Сетих се оног што се ослобађао из ланаца, оних девојака кобајаги пресечених напола, сакривеног Кинеског зида, пирамида и вештачких сателита друге цивилизације. Још мало сам размишљао како преварити народ, гледао рачуне ЕПС-а, све оне таксе, изводе из банке, све док ми из дупета у главу није дошла идеја да бих могао да флаширам ваздух. Да! – вриснух од радости, кад су већ флаширали чесмоваче и кад већ продају разна срања као врхунске мелеме, што не бих и ја флаширао ваздух. Па народу братске Кине ваздух, чист ваздух, фали већ деценијама. Уосталом, ваздух је загађен у свим градовима који имају индустрију. Једино на селу имаш чист ваздух, и овде, у мом граду, у којем ни једна фабрика не ради већ 30 година. Решио сам да, за почетак, купим 300 пластичних бочица и осмислим етикету, а онда да то однесем мом стручњаку за маркетинг, човеку који би и коњску балегу продао као кавијар, доктору Зликовском. Зликовски и ја знали смо се из једног другог живота, у којем сам ја њему био псеудоним, а не обратно.

– Ван Хелсинже – рашири руке доктор у знак поздрава – шта вас је натерало да навратите у мој фармацеутски дворац?

– Драги докторе – рекох – имам идеју која ће ми преокренути живот. Предложите силама фармацеутске индустрије један подухват. Избацујемо на тржиште чист ваздух! Нико се тога још није сетио, морамо деловати брзо.

– Генијално, драги мој. Ваздух? Хахахахаа, сјајно. Подмазаћу тамо где треба и ускоро ће у свим апотекама осванути чист

планински ваздух, флаширан, наравно. Имаш ли идеју како да се назове?

– Не. Може Еверест. Или Патмос?

– Патмос је генијално име. Јавићу ти чим завршим посао са добијањем дозвола и подмићивањем.

Првих 5 хиљада бочица са ваздухом отишло је за првих сат времена. Богати бизнисмени из Лаоса, Техерана, Абу Дабија и Пекинга наручили су још прве недеље контингент од 100.000 боца. Нисмо имали те производне капацитете, па сам назвао сина директора Matrix-а, господина Лија. Он ми рече да ће све бити у реду, ако му продам лиценцу, по којој ће даље моћи да прави флаширани ваздух и да га, тако брендираног, продаје свуда по свету. Након тога, схватио сам да корпоративни капитализам није за мене и поново сео да напишем причу о бесмислу.

Негде, у глуво доба ноћи, осетио сам да се гушим. Ухватио сам се за врат, почео прстима да гребем по зиду, а очи су ми постале црвене и болне. Чуо сам топот огромних стопала пред вратима, али се нисам усудио да врата отворим. Ко би то могао да буде, војска незадовољних и преварених купаца...? Али, чекај, па можда се ништа од овог није ни догодило у стварности. Ко би био толико глуп да купује флаширани ваздух. Чак ни наш народ, превеслан толико пута, не би могао да поверује у тако нешто, а камоли народ из земаља софистициране технологије и ратничке традиције, народ неповерљив према свакој новотарији која стиже из непознатог света. Видех како варнице пролазе испод врата и зачух тешко дисање, а затим се зачу рика, слична оној коју су слоновии краља Пора правили у далекој прошлости.

– Ван Хелсинже – рече ми Гроф, вадећи лежерно колац из груди – сви ваши узалудни напори да људима укажете на истину завршавају у истој тачки из које су и кренули. Народ је глуп, дозвољава да му се пије крв хиљадама година.

– Грофе, јасно је да је немогуће преокренути сопствену срећу и направити судбински обрт. Али, бар могу да доследно укуцавам глогов колац у срце таме...

– Можеш, драги мој, можеш и да котрљаш онај велики камен узбрдо...

– То је већ друга прича – рекох му и прислоних му нови шиљати колац на груди – потпуно друга прича...